

Saksframlegg**Saksmappe:**
2020/39**Saksbehandler:**
Anette Nordstaa**Dato:**
28.05.2021**Saksgang**

Utvalg	Møtedato
Eldrerådet	07.06.2021
Helse- og mestringskomiteén	10.06.2021
Bydelsutvalget	17.06.2021

Høring - Aldersvennlig Oslo - Leve hele livet**Bakgrunn for saken:**

Stortinget vedtok i 2018 Stortingsmelding 15 (2017-2018) Leve hele livet - en kvalitetsreform for eldre. Hensikten med reformen er å møte økningen i antall eldre i de kommende årene med å legge til rette for at eldre skal kunne leve selvstendige og aktive liv, utsette behovet for helse- og omsorgstjenester, samt tilby tjenester av god kvalitet når det er nødvendig.

Byrådet skal høsten 2021 legge fram en sak for bystyret som beskriver hvordan Oslo kommune skal arbeide med Leve hele livet. Oslo kommune tar med seg arbeidet med aldersvennlig by inn i arbeidet med reformen under navnet Aldersvennlig Oslo –Leve hele livet. Utkastet til saken sendes nå på høring.

Byrådsavdelingen ber om å få innspill på områder det er viktig at Oslo kommune prioriterer i arbeidet med Aldersvennlig Oslo -Leve hele livet, men tar også imot andre innspill på vedlagte utkast til sak.

Frist for oversendelse av innspill er 14.06.2021, men bydelen har fått utsatt frist til etter behandling i Bydelsutvalget 17.06.2021.

Reform Leve hele livet og Handlingsplan for en aldersvennlig by

Byrådet skal legge frem denne saken for å vise hvordan Oslo kommune gjennomfører tiltakene i kvalitetsreformen Leve hele livet. Satsningsområdene i reformen er:

- Et aldersvennlig Norge
- Aktivitet og fellesskap
- Mat og måltider
- Helsehjelp
- Sammenheng i tjenestene

Oslo kommune har i flere år arbeidet for at Oslo skal være en aldersvennlig by. Bystyret vedtok i desember 2017 både Handlingsplan for aldersvennlig by og Plan for Trygg og mangfoldig eldreomsorg. Med bakgrunn i innspill fra eldre om hva de opplevde som bra og hva som var utfordrende ble følgende seks innsatsområder i aldersvennlig by ble valgt ut:

- Transport
- Utendørsområder
- Fysisk aktivitet
- Samfunnsdeltakelse
- Kommunikasjon og medvirkning
- Bolig
- Helse- og omsorgstjenester

Innsatsområdene samsvarer i stor grad med satsningsområdene til Leve hele livet.

Saksfremstilling

Det vedlagte høringsdokumentet beskriver hvordan arbeidet med aldersvennlig by er utført i Oslo kommune sett opp mot innsatsområdene i reformen Leve hele livet. Saken beskriver også utfordringsbilde som viser at Oslo får en økt andel eldre i befolkningen frem mot 2050.

For å imøtekomme denne demografiske utviklingen må helse- og omsorgstjenestene i større grad være mer ressursorientert og legge større vekt på forebygging og hverdagsmestring.

I Helseetatens rapport om Oslohelse fra 2020 framgår det at gjennomsnittshelsen til Oslos befolkning i hovedsak er god, men at det er store forskjeller i utdanning, inntekt, sosiale forhold og bosted som gir utslag i variasjonen i forventet levealder og helsetilstand. Oslo har også en større innvandrerbefolkning enn øvrige storbyer i Norge. I et folkehelseperspektiv er det viktig med mer kunnskap om denne delen av befolkningen fordi det er en sammensatt gruppe med ulik genetisk bakgrunn, risikofaktorer og innvandringshistorie, noe som påvirker deres helse og sykdom. Ensomhet trekkes også frem i saken som en utfordring, og vil være et sentralt tema i det videre arbeidet.

Bydelsdirektørens forslag til høringsuttalelse

Bydel Sagene har hatt en sentral rolle i Oslo kommunes implementering av handlingsplan for en Aldersvennlig by. Bydelen var følgebydel til Bydel Nordre Aker i implementeringen og har hatt dedikerte ressurser som har jobbet med denne satsningen over tid sammen med bydelens øvrige tjenesteapparat. Satsningsområdene er godt kjent og integrert i bydelens tjenester.

Byrådsavdelingen ba høsten 2020 bydelene om å peke på to innsatsområder som vi mente var spesielt viktige. Bydel Sagene valgte å fremheve:

- Aktivitet og felleskap
- Mat og måltider

Begrunnelsen for dette er viktigheten av å forebygge ensomhet og funksjonsfall hos eldre. Pandemien har vist oss at målgruppen er særlig utsatt når det kommer til ensomhet og isolasjon. Det er viktig å legge til rette for gode møteplasser, som kan bidra til sosialt samvær, fellesskap og aktivitet. Et styrket fokus på mat og ernæring vil i tillegg til gode møteplasser være svært viktige faktorer ifht å forebygge funksjonsfall hos eldre.

Som det kommer frem av utkastet til sak har det også vært innhentet innspill fra organisasjoner, råd og etater til hvilke innsatsområder som særlig bør prioriteres. Flere har poengtert at innsatsområdene bør sees i sammenheng og de samlede tilbakemeldingene viser at ingen innsatsområder fremheves særlig framfor andre. Bydelen er enig i at tiltakene i stor grad henger sammen og at det er viktig at de ses i sammenheng og ikke som isolerte satsningsområder.

Selv om alle innsatsområdene er viktig ønsker bydelen å fremheve følgende områder for det videre arbeidet:

- Fokus på eldre som en allsidig ressurs som kan bidra på ulike arenaer og være aktiv i utvikling av nye tjenester og tilbud
- Gode og varierte møteplasser inne og ute
- Kunnskap om ulike innvandrergruppers helse og bruk av helsetjenester
- Fleksible boformer
- Velferdsteknologi og digital kompetanse

Saken beskriver tiltak som er gjennomført eller igangsatt i Oslo kommune på en god og oversiktlig måte. Det savnes imidlertid noe mer fokus på hvordan dette arbeidet kan videreutvikles og eventuelle nye tiltak som vurderes. Det er positivt at det planlegges for ulike fagnettverk og læringsnettverk for kunnskaps- og erfaringsdeling der det vurderes som hensiktsmessig.

Forslag til vedtak:

Bydelsutvalget tilslutter seg bydelsdirektørens forslag til høringsuttalelse.

BYDEL SAGENE

Morten Sanden
bydelsdirektør

Godkjent og ekspedert elektronisk uten underskrift

Vedlegg:

1. Høringsbrev
2. Høringsutkast

Byrådsavdeling for helse, eldre og innbyggertjenester

Bydel Sagene
Postboks 4283 Nydalen
0401 OSLO

Deres ref.: Vår ref. (saksnr.): Saksbeh.: Dato:
20/4682 - 52 Monica Enge Eriksen, 994 83 241 26.04.2021

Høring - Aldersvennlig Oslo -Leve hele livet

Stortinget vedtok i 2018 Stortingsmelding 15 (2017-2018) Leve hele livet - en kvalitetsreform for eldre. Hensikten med reformen er å møte økningen i antall eldre i de kommende årene med å legge til rette for at eldre skal kunne leve selvstendige og aktive liv, utsette behovet for helse- og omsorgstjenester, samt tilby tjenester av god kvalitet når det er nødvendig.

Byrådet skal høsten 2021 legge fram en sak for bystyret som beskriver hvordan Oslo kommune skal arbeide med Leve hele livet. Oslo kommune tar med seg arbeidet med aldersvennlig by inn i arbeidet med reformen under navnet Aldersvennlig Oslo –Leve hele livet. Utkastet til saken sendes nå på høring.

Byrådsavdelingen ber om å få innspill på områder det er viktig at Oslo kommune prioriterer i arbeidet med Aldersvennlig Oslo -Leve hele livet, men tar også imot andre innspill på vedlagte utkast til sak.

Som det fremgår av mottakerlisten er utkastet sendt til flere organisasjoner som representerer eldre. Frist for å komme med innspill er satt til **14.6.2021** og skal sikre at det er nok tid til behandling i lokale råd og utvalg, før oversendelse til Byrådsavdeling for helse, eldre og innbyggertjenester. Siden flere etater har fått saken til høring har tilhørende byrådsavdelinger også fått saken tilsendt i kopi.

Med vennlig hilsen

Svein Lyngroth
kommunaldirektør

Unni Hembre
seksjonssjef

Kopi til:
Byrådsavdeling for arbeid, integrering og sosiale tjenester

Byrådsavdeling for byutvikling
Byrådsavdeling for kultur, idrett og frivillighet
Byrådsavdeling for miljø og samferdsel

Vedlegg:

Høring Aldersvennlig Oslo -Leve hele livet 21.4.21

Mottakere:

Bydel Alna	Postboks 116 Furuset	1001	OSLO
Bydel Bjerke	Postboks 13 Økern	0508	OSLO
Bydel Frogner	Postboks 2400	0201	OSLO
Bydel Gamle Oslo	Postboks 9406 Grønland	0135	OSLO
Bydel Grorud	Ammerudveien 22	0958	OSLO
Bydel Grünerløkka	Postboks 2128 Grünerløkka	0505	OSLO
Bydel Nordre Aker	Postboks 4433 Nydalen	0403	OSLO
Bydel Nordstrand	Postboks 98 Nordstrand	1112	OSLO
Bydel Sagene	Postboks 4283 Nydalen	0401	OSLO
Bydel St. Hanshaugen	Postboks 6999 St. Olavs plass	0130	OSLO
Bydel Stovner	Karl Fossums vei 30	0985	OSLO
Bydel Søndre Nordstrand	Postboks 180 Holmlia	1203	OSLO
Bydel Ullern	Postboks 43 Skøyen	0212	OSLO
Bydel Vestre Aker	Sørkedalsveien 150 A	0754	OSLO
Bydel Østensjø	Postboks 39 Bogerud	0621	OSLO
Bymiljøetaten	Postboks 636 Løren	0507	OSLO
Det sentrale eldreråd	Rådhuset	0037	OSLO
FRI-Foreningen for kjønns- og seksualitetsmangfold			
Helseetaten	Postboks 4716	0506	OSLO
Kulturetaten	Postboks 1453 Vika	0030	OSLO
Pasient- og brukerombudet i Oslo og Akershus og Sosial- og eldreombudet i Oslo	Lille Grensen 7	0159	OSLO
Pensjonistforbundet i Oslo			
Rådet for flerkulturelle minoriteter	Rådhuset	0037	OSLO
Rådet for kjønns- og seksualitetsmangfold i Oslo kommune	Rådhuset	0037	OSLO
Rådet for personer med funksjonsnedsettelser	Rådhuset	0037	OSLO
Senior Norge avd. Oslo			
Seniornett			
Velferdsetaten			
Sykehjemsetaten	Postboks 435 Sentrum	0103	OSLO
Velferdsetaten	Postboks 30 Sentrum	0101	OSLO

Informasjon om reformen

Byrådet legger frem denne saken for å vise hvordan Oslo kommune gjennomfører tiltakene i kvalitetsreformen *Leve hele livet*. Stortinget vedtok i 2018 Stortingsmelding 15 (2017-2018) *Leve hele livet* - en kvalitetsreform for eldre. Hensikten med reformen er å møte økningen i antall eldre i de kommende årene med å legge til rette for at eldre skal kunne leve selvstendige og aktive liv, utsette behovet for helse- og omsorgstjenester, samt tilby tjenester av god kvalitet når det er nødvendig. Kommunene blir ikke pålagt nye oppgaver, men reformen påpeker områder som er viktig for kvalitet i tjenestene til eldre. Målgruppen er eldre over 65 år og deres pårørende, men angår alle brukere i omsorgstjenesten uavhengig av alder og diagnose.

Det framgår av statsbudsjettet 2021 at flere statlige tilskudd er knyttet opp til *Leve hele livet*. Kommuner som har beskrevet en planprosess eller vedtatt en plan for hvordan reformen skal gjennomføres lokalt vil bli prioritert ved tildeling. Kommuner og fylkeskommuner må gjennom politiske vedtak ta stilling til hvordan tiltakene i *Leve hele livet* kan utformes og gjennomføres lokalt, innarbeides i planverk og implementeres. Planverk betyr i kommunal sammenheng først og fremst kommuneplanens handlingsdel med økonomiplan, folkehelseplan og plan for helse- og omsorg, men også andre planer som har betydning for at eldre skal kunne leve aktive og selvstendige liv.

Erfaringsdeling og læring er et sentralt punkt i reformen. Kommunens deltakelse i fag – og læringsnettverk vil derfor bli belyst.

Om reformen

Helsedirektoratet, KS og Senter for omsorgsforskning inngår i nasjonalt støtteapparat og skal støtte kommunene i gjennomføring av reformen. Det er også etablert regionale støtteapparat som består av Statsforvalteren, KS (region) og Utviklingssenter for sykehjem og hjemmetjenester. For å ivareta Oslo kommune er Byrådsavdelingen for helse, eldre og innbyggertjenester også representert i det regionale støtteapparatet for Oslo og Viken.

Det er bevilget midler både til statsforvalterembetene, KS og utviklingssentrene for sykehjem og hjemmetjenester. Oslo kommune har fått overført sin andel av midlene fra KS. Dette beløpet forventes årlig i reformperioden med forbehold om bevilgning over Statsbudsjettet.

Satsningsområdene i reformen er:

- et aldersvennlig Norge
- aktivitet og fellesskap
- mat og måltider
- helsehjelp
- sammenheng i tjenestene

Tidsplan for gjennomføring av reformen:

- Fase 1 - Forberedelse og oppstart (2019)
- Fase 2 - Kartlegging og planlegging (2019-2020)
- Fase 3 - Implementering og gjennomføring (2021 – 2023)
- Fase 4 - Evaluering og forbedring (2023)

Pandemien har ført til at mange kommuner er forsinket i arbeidet med reformen.

Aldersvennlig Oslo - Leve hele livet

Oslo kommune har i flere år arbeidet for at Oslo skal være en aldersvennlig by. Bystyret vedtok i desember 2017 både *Handlingsplan for aldersvennlig by* og *Plan for Trygg og mangfoldig eldreomsorg*. Med bakgrunn i innspill fra eldre om hva de opplevde som bra og hva som var utfordrende ble følgende seks innsatsområder i aldersvennlig by ble valgt ut:

- transport
- utendørsområder
- fysisk aktivitet
- samfunnsdeltakelse
- kommunikasjon og medvirkning
- bolig
- helse- og omsorgstjenester

Innsatsområdene samsvarer i stor grad med satsningsområdene til *Leve hele livet*. Byråden vil derfor videreføre arbeidet med Aldersvennlig Oslo inn i arbeidet med *Leve hele livet* under navnet *Aldersvennlig Oslo – Leve hele livet*. Dette bygger opp under FNs bærekraftsmål nr. 3 om "God helse og livskvalitet», samt bærekraftsmål nr. 11 "Bærekraftige byer og lokalsamfunn".

Viktigheten av å involvere seniorerne i utformingen av tjenester og tilbud, samt at de har mulighet for å påvirke i utvikling av byen er poengtert i Oslo kommunes budsjettokumenter, kommuneplanen og byrådsplattformen.

Oslo kommune praktiserer tillitsbasert styring og ledelse. Det innebærer færre, men tydelige mål. Virksomhetene skal, i dialog med innbyggerne, ha frihet til å utforme tiltak for å nå de vedtatte målene.

Utfordringsbilde - Oslo får flere eldre

Fram mot 2050 vil Oslo kommune oppleve demografiske endringer med flere innbyggere og en høyere andel eldre i befolkningen. Framskrivning viser at andelen innbyggere 80 år og over vil øke fra ca. 21 000 personer i 2020 til ca. 56 000 personer i 2050. Dette tilsvarer en økning på 165 %. I 2050 vil 7 prosent av innbyggerne i Oslo være 80 år og over, mot 3 prosent i dag. Samtidig vil andel innbyggere i alder 16 -66 år reduseres fra 72 prosent i 2020 til 67 prosent i 2050. Å bygge ut dagens tjenestetilbud i takt med den demografiske utviklingen, vil ikke være bærekraftig. Helse- og omsorgstjenestene må i større grad være mer ressursorientert og legge større vekt på proaktivitet, tidlig intervensjon, forebygging og hverdagsmestring.

I Helseetatens rapport om Oslohelse¹ fra 2020 framgår det at gjennomsnittshelse til Oslos befolkning i hovedsak er god, men at det er store forskjeller i utdanning, inntekt, sosiale forhold og bosted som gir utslag i variasjonen i forventet levealder. Forventet levealder i Oslo er lavere enn de andre store byene i Norge, samtidig er det store variasjoner innad i Oslo. Forskjellen mellom bydelene med høyeste (Vestre Aker) og laveste (Sagene) levealder er på 7,9 år. I Bergen og Trondheim er forskjellen mellom «ytterpunktene» hhv. 2,8 år og mindre enn ett år.

Oslo er fortsatt i verdenstoppen på forekomst av hoftebrudd. Selv om den aldersspesifikke insidensratene av hoftebrudd er synkende, forventes det at den totale forekomsten av hoftebrudd vil øke betydelig over de kommende årene grunnet økende antall eldre personer. Dette vil medføre betydelige helseutfordringen for den enkelte og stor økning i kostnader for samfunnet. ²

Rapport om Oslohelse 2020 framkommer det at andelen med innvandrerbakgrunn er betydelig høyere i Oslo enn i landet for øvrig og andelen har økt de siste årene. I et folkehelseperspektiv er det relevant med kunnskap om hvordan innvandrerbefolkningen fordeler seg på landbakgrunn, fordi det er en sammensatt gruppe med forskjellig genetisk bakgrunn, risikofaktorer og innvandringshistorie, noe som påvirker deres helse og sykdom.

Oslo deltar i Eurocities Urban Ageing working group. Eurocities ved Espon ACPA (Adapting European Cities to Population Ageing) har evaluert åtte byer sitt arbeide med å utvikle inkluderende og tilgjengelige samfunn for eldre (aldersvennlige byer)³ I rapporten om Oslo får Oslo kommune positiv omtale på flere områder som innbyggerinvolvering og hvordan eldre blir tatt med i byutvikling, Ruter aldersvennlig transport og studenter som medbeboere i Seniorhuset i Pastor Fangens vei. Videre påpekes forhold som kommunen bør vurdere å prioritere i årene som kommer. Her nevnes den økende andelen eldre med minoritetsbakgrunn. Integrering av eldre innvandrere og hvordan deres stemme skal høres i utformingen av aldersvennlig politikk. Det påpekes videre at eldre innvandrere ikke er en homogen gruppe.

¹ Rapport om Oslohelse. <http://www.kommunetorget.no/Global/Rapport%20Oslohelse%20-%20helsetilstanden%20og%20p%c3%a5virkningsfaktorene.pdf>

² Hagen et al (2020) Estimating the future burden of hip fractures in Norway. A NOREPOS study, Bone 20 Feb;131:115156 <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/31760216/>

³Eurocities ESPON ACPA rapport <https://www.espon.eu/ACPA>

I rapporten Aktiv i storbyen⁴ framkommer det at i løpet av perioden 1985–2015 har Oslos innbyggere blitt mer fysisk aktive på fritiden. Nesten en tredjedel (35 prosent) av befolkningen er tilstrekkelig fysisk aktive. Det vil si at de enten er fysisk aktive en halv time fem dager i uken, eller mer intens fysisk aktivitet av minst 20 minutters varighet tre dager i uken. Det er store variasjoner i forhold til byområde. I området nord/vest i Oslo kommune har de den høyeste andelen (42%) med personer som tilfredsstillers kravet til aktivitet, mens det i øst er færre (28%) som tilfredsstillers aktivitetskriteriet.

Det Nordiske ministerrådet har bestilt en rapport om ensomhet blant eldre i Norden⁵. I rapporten framkommer det at ensomhet er mest vanlig blant yngre personer og eldre over 75 år. Norge er det landet i Norden med lavest andel ensomme eldre når vi ser på de som er 60 år eller eldre, men også det landet med flest ensomme kvinner over 80 år.

Oslo kommunes arbeid med satsningsområdene i *Leve hele livet*

Nedenfor vil vi gi en status av Oslo kommunes arbeid med de ulike innsatsområdene i *Leve hele livet*. Oversikten er ikke uttømmende.

Innsatsområde 1- Aldersvennlig Norge

Et aldersvennlig Norge har fem tiltak:

- Planlegg for egen alderdom
- Eldrestyrt planlegging
- Nasjonalt nettverk for aldersvennlige kommuner
- Partnerskapsordning
- Seniorressursen

Status Oslo kommune:

Oslo er den første aldersvennlige byen i Norge og ble med i nettverket av aldersvennlige byer i Verdens helseorganisasjon i 2014. Handlingsplanen for en aldersvennlig by ble vedtatt av bystyret i desember 2017. Innledningsvis ble arbeidet med implementeringen av Handlingsplanen for en aldersvennlig by ledet av Byrådsavdeling for helse, eldre og innbyggertjenester. Fra 2020 ble ansvaret overført til bydelene og virksomhetene. Byrådet har i byrådsplattformen og budsjett dokumenter presisert viktigheten av å fortsette arbeidet med å utvikle Oslo som aldersvennlig by.

Innbyggerinvolvering er sentralt og sikrer at

tiltakene er i tråd med eldre sine ønsker og behov. Flere bydeler og virksomheter sørger nå for innbyggerinvolvering før utvikling og etablering av nye tjenester og tilbud.

Kunnskapsutvikling og erfaringsdeling, både lokalt, nasjonalt og internasjonalt er sentralt.

Oslo kommune deltar i nasjonalt nettverk av aldersvennlige kommuner i Norge og har en mentorrolle. Byrådsavdeling for helse, eldre og innbyggertjenester deltar i Urban Ageing working group i Eurocities og i Verdens helseorganisasjon sitt nettverk av aldersvennlige byer i Norden.

For en stor by som Oslo kan det være krevende å bryte ned siloer og arbeide på tvers, men det har vært positive endringer på dette området de siste årene. Det kan nå vises til gode eksempler på sektorovergrepene tiltak. I Program bilfritt byliv har seniorer blitt tatt med i utformingen av nye tiltak. Dette har ført til gode lokale tiltak; benker, bedre belysning og mer vegetasjon. Av andre gode eksempler på hvordan seniorer har bidratt positivt inn i prosjekter er Plan- og bygningsetatens arbeid med å involvere eldre i utviklingen av Hovseter og Den grønne ringen ved Hovinbyen, samt

⁴ <https://www.oslo.kommune.no/getfile.php/13360495-1581676045/Tjenester%20og%20tilbud/Politikk%20og%20administrasjon/Etater%2C%20foretak%20og%20ombud/Bymilj%C3%B8etaten/Kunngj%C3%B8ringer%20fra%20Bymilj%C3%B8etaten/Behovsplan%20for%20idrett%2C%20friluftsliv%20og%20fysisk%20aktivitet%202021-2030/Vedlegg%208%20Rapport%20Aktiv%20i%20storbyen.pdf>

⁵ <https://norden.diva-portal.org/smash/get/diva2:1457841/FULLTEXT01.pdf>

Bymiljøetaten og samarbeidet med seniorer i bydelene Østensjø og Vestre Aker om utplassering av benker i Marka og randsonen inn mot Marka.

Prosjekt aldersvennlig frivillighet i Byrådsavdeling for kultur, idrett og frivillighet skal bidra til at flere eldre kan bli frivillige og/eller kan være frivillige lenger, samt bidra til å lette samhandlingen mellom frivillige organisasjoner og Oslo kommune.

Den kulturelle spaserstokken i regi av Kulturetaten er kulturelle aktiviteter for eldre på sykehjem, men også hjemmeboende eldre. I «Møte med minner» formidler Oslo Museum til personer med demens. Tilbudene tar utgangspunkt i utstillinger som viser Oslos historie fra "manns minne". De bruker utstillingene og utvalgte gjenstander, og lar sansene hjelpe til. Berøring, lukt, smak og samtale setter erindringsprosessene i gang.

Bydelene kan vise til mange gode tiltak. Det er etablert aktivitetsparker og utplassert benker i lokalmiljøet. Mange bydeler prioriterer nå innbyggerinvolvering og bruker det som grunnlag for utvikling av gode utemiljøer, tilbud og tjenester, samt etablering og utvikling av møteplasser for eldre. Landets første aldersvennlige kjøpesenter ligger på Røa. Her har eldre kommet med tilbakemeldinger og bidratt til at gode tiltak er i iverksatt for å gjøre kjøpesenteret mer tilrettelagt for seniorer.

Innsatsområde 2. Aktivitet og fellesskap

- Gode øyeblikk
- Tro og liv
- Generasjonsmøter
- Samfunnskontakt
- Sambruk og samlokalisering

Status Oslo kommune:

Tiltak som reduserer ensomhet bidrar til bedre hverdag for den enkelte og kan redusere eller utsette behovet for helse- og omsorgstjenester. Innspill fra seniorer i forkant av utarbeidelse av Handlingsplanen for en aldersvennlig by tydeliggjorde at en mer tilpasset transportløsning var det viktigste tiltaket dersom eldre skulle leve aktive og selvstendige liv. Dette førte til at Ruter aldersvennlig transport ble etablert. Tilbudet startet i Bydel Nordre Aker (2017) og ble deretter utvidet til Bydel Sagene (2018), Bydel Vestre Aker (2019) og Bydel Ullern (2020). Bydelene Alna og Bjerke får tilbudet i 2021. Beboere i marka vil også få tilbud om Ruter aldersvennlig transport, men tilbudet vil ikke være likt tilbudet i de andre bydelene. Byrådet ønsker å utvide tilbudet til hele Oslo. Transportøkonomisk institutt sin rapport «*Helseeffekter av Ruter aldersvennlig transport*»⁶ fra 2020 viser at nesten 80% av brukerne mener at transporttilbudet har bidratt til økt livskvalitet. Dessuten mener i overkant av 45% at tilbudet har medført at de har bedre helse.

Seniorsentrene i bydelene er viktige møteplasser for mange eldre hvor sosialt fellesskap og mat er sentralt. Seniorsentrene har tilbud om trening, samtale, språk samt lærings- og mestringsgrupper og ulike kurs. Flere seniorsentra har stor andel frivillige i arbeid.

En innsiktsrapport gjennomført av Halogen ⁷på vegne av Oslo kommune, synliggjorde at framtidens eldre (50+) ønsker informasjon og veiledning slik at de best kan ivareta egen helse. Med bakgrunn i dette ble det gjennomført flere prosjekter hvor hensikten var å fortelle om hvordan eldre selv kan legge til rette for en god alderdom gjennom trening samt ved å ta i bruk trygghetskapende- og velferdsteknologiske hjelpemidler. Kreative metoder for å nå fram til eldre ble forsøkt ut: stand på kjøpesentre, buss som kjørte rundt i bydelene, inspirasjonsmesse, pop-up leilighet, trygghetssekk og trygghetspatrolje. I Bydel Alna vil trygghetssekken og trygghetspatroljen implementeres i ordinær drift.

⁶ <https://www.toi.no/publikasjoner/helseeffekter-av-ruter-aldersvennlig-transport-article36660-8.html>

⁷ <https://www.oslo.kommune.no/getfile.php/13209208-1491477965/Tjenester%20og%20tilbud/Politikk%20og%20administrasjon/Bydeler/Bydel%20Alna/Politikk%20i%20Bydel%20Alna/Bydelsutvalg%2C%20komiteer%20og%20r%C3%A5d%20i%20Bydel%20Alna/Alna%20arbeid%20sutvalg/M%20B8ter/Innkalling%20og%20protokoller%20Alna%20arbeidsutvalg/Innsiktsrapport%202020%2006%2016%20fra%20Halogen.pdf>

En del seniorveiledere i bydelene har latt seg inspirere av prosjektet og har nå informasjon på kjøpesentre eller sykler rundt i nærområder hvor eldre bor for å komme i kontakt med dem og deres pårørende.

Både bydeler og sykehjem legger til rette for generasjonsmøter. Eldre bistår i barnehager eller lærer yngre å sy om klær. Mange barnehager besøker sykehjem jevnlig. I Seniorhuset i Pastor Fangens vei 22 i Bydel Nordre Aker og i Paulus sykehjem bor studenter sammen med eldre. Dette er et folkehelseiltak som kan bidra til flere sosiale, fysiske og kulturelle møter, samt bidra til å skape generasjonskontakt og motvirke alderisme.

I Oslo kommunes sykehjem skal beboere og pårørende møtes på en fordomsfri og respektfull måte uavhengig av bakgrunn, etnisitet, legning, tro og livssyn. Sykehjemsetaten skal kartlegge og legge til rette for at pasienter og beboere skal få utøve sin tro og sitt livssyn. Beboere skal få snakke om sine åndelige og eksistensielle spørsmål. Sykehjemsetaten har samarbeidsavtale med Oslo universitetssykehus om bruk av samtalepartnertjenesten, som er personer fra ulike tros og livssynsorganisasjoner. Det er også en samarbeidsavtale med Oslo Bispedømme om sykehjemsprester.

Oppsal bibliotek er det første alders- og demensvennlige bibliotek og skal bidra til at flere eldre og personer med demenssykdom kan bruke bibliotekene. Flere bibliotek blir tilrettelagt for dette ettersom de pusses opp.

Konseptet *Bedre hverdagsliv – Leve hele livet* implementeres i alle 40 langtidshjem i Oslo. Et hjemlig miljø, trivselstiltak, gjøremål basert på beboernes interesser og hverdagsmestring, samt en tydelig forankring i nærmiljøet skal bidra til å øke kvaliteten på tilbudet. Spørsmålet «Hva er viktig for deg?» skal være i fokus.

Oslo har innført aktivitetstid til eldre brukere av hjemmetjenester. Dette er én ekstra time i uken fra hjemmetjenesten som brukeren selv bestemmer hvordan skal brukes. Tiden kan også spares opp til tre timer, for eksempel om du vil dra på konsert eller gå på teater.

Flere kommunale bygg står tomme deler av døgnet. Oslo kommune legger til rette for at frivillige og frivillige organisasjoner benytte lokalene når de er ledige. Oslonøkkelen skal gjøre dette enklere.

Innsatsområde 3. Mat og måltider

- Det gode måltidet
- Måltidstider
- Valgfrihet og variasjon
- Systematisk ernæringsarbeid
- Kjøkken og kompetanse lokalt

Status Oslo kommune:

Sykehjemsetaten har i flere år hatt fokus på ernæring. I 2016 ble det ansatt to klinisk ernæringsfysiologer i faste stillinger i Sykehjemsetaten. Det jobbes systematisk for å forebygge og behandle underernæring blant beboere som bor i sykehjem og skape en god ramme rundt måltidene. Ved innføring av konseptet *Bedre hverdagsliv*⁸ i Sykehjemsetaten har måltidene vært viktig. Middagen er flyttet til ettermiddagen slik at det blir bedre spredning mellom måltidene. Det er en pågående satsning på å bedre måltidsopplevelsene for beboerne. Tiltakspakke for *Gode måltidsopplevelser* ble utformet⁹. I budsjett 2020 og 2021 er det gitt øremerkede midler til å teste ut konseptet med måltidsverter på flere institusjoner. Totalt fire institusjoner ble valgt ut til å være med på piloten for «menyvalg og måltidsvert». Overordnet mål med pilotene var å jobbe for få til enda bedre måltidsopplevelser med spesielt fokus på slutt-tilberedning av måltidene samt å bidra til mer bærekraftige måltider.

⁸ <https://www.utviklingssenter.no/prosjekter/aktiv-omsorg/bedre-hverdagsliv-i-langtidshjem>

⁹ <https://www.utviklingssenter.no/prosjekter/ernaring-og-tannhelse/gode-maltidsopplevelser-i-langtidshjem-og-helsehus-2019>

Det var ønskelig å finne frem til gode eksempler og løsninger for mat og måltider som kan overføres til andre institusjoner. På grunn av koronapandemien har ikke alle pilotene blitt gjennomført som planlagt.

Oslo kommune har utarbeidet «*Mat styrker og gleder – en overordnet strategi for ernæringsarbeid i helse- og omsorgsarbeid i hjemmet*»¹⁰. Bydelene får bistand fra Helseetaten i implementeringsarbeidet og med lokale planer. Flere bydeler har ansatt klinisk ernæringsfysiolog, som skal inngå i det tverrfaglige arbeidet til bydelene. Helseetaten har utviklet e-læringsprogram i dokumentasjon og systematisk brukeroppfølging «Aksjon tiltaksplan». Det er etablert et nettverk for ernæringsfysiologer som arbeider i bydelene og sykehjemmene. Helseetaten tilbyr dessuten kompetansehevingspakken *Trå lekkert*, et nettverktøy til å heve ernæringskompetansen blant ansatte i helse- og omsorgstjenestene.

Innsatsområde 4. Helsehjelp

- Hverdagsmestring
- Proaktive tjenester
- Målrettet bruk av fysisk trening
- Miljøbehandling
- Systematisk kartlegging og oppfølging

Status Oslo kommune:

Overordnet standard for tjenester¹¹ i hjemmet og Oslostandard for innhold og kvalitet i langtidshjem¹² skal sikre at det gis likeverdige tjenester uavhengig av bostedsbydel og sykehjem. Tjenestene skal være av god kvalitet og skal bidra til at eldre skal kunne bo hjemme så lenge de ønsker det. Når det ikke er mulig å bo hjemme skal tjenestene i våre sykehjem være kvalitativt gode, men også gi beboerne følelsen av å ha hjemlige omgivelser.

Velferdsteknologiske og trygghetsskapende løsninger kan bidra til trygghet i eget hjem. Oslo kommune har deltatt i nasjonalt program for implementering av velferdsteknologi. Basert på erfaringene i Vis bydelene – Velferdsteknologi i Sentrum (Grünerløkka, St.Hanshaugen, Gamle Oslo og Sagene) tilbyr nå alle bydelene trygghetsskapende og velferdsteknologiske løsninger.

Det er utviklet en Oslomodell for hverdagsrehabilitering som er rullet ut i bydelene. Hverdagsrehabilitering er tverrfaglig, strukturert, intensiv og tidsavgrenset opptrening av funksjon og dagliglivets gjøremål i brukers hjem eller nærmiljø. Brukermedvirkning og vektlegging av den enkeltes ressurser og deltakelse står sentralt. Målet med hverdagsrehabilitering er at bruker øker sitt funksjonsnivå og mestrer sin hverdag ut fra hva som er viktig for den enkelte. Hverdagsrehabilitering bidrar til redusert behov for tjenester. Det er utviklet et e-læringsprogram til både velferdsteknologi og hverdagsmestring.

Oslo kommune vektlegger fallforebyggende tiltak. På hjemmebesøk kan kommunes ansatte gi råd om hva den enkelte kan gjøre selv for å forebygge fall i hjemmet. Bydelene kan tilby ulike

¹⁰ https://www.oslo.kommune.no/getfile.php/13288547-1533909142/Tjenester%20og%20tilbud/Helse%20og%20omsorg/Fag%20og%20kompetanse%20-%20helse%20og%20omsorg/ErnC3%A6ring%20og%20kosthold/Overordnet%20strategi%20for%20ern%C3%A6ringsarbeid%20i%20helse-%20og%20omsorgstjenester%20i%20hjemme_050718.pdf

¹¹ https://www.oslo.kommune.no/getfile.php/13338710-1575984700/Tjenester%20og%20tilbud/Helse%20og%20omsorg/Fag%20og%20kompetanse%20-%20helse%20og%20omsorg/Overordnet%20standard%20for%20tjenester%20i%20hjemmet/Overordnet%20standard%20for%20tjenester%20i%20hjemmet_%20publikasjon.pdf

¹² <https://www.oslo.kommune.no/getfile.php/13350112-1574248279/Tjenester%20og%20tilbud/Politikk%20og%20administrasjon/Etater%2C%20foretak%20og%20ombud/Sykehjemsetaten/Oslostandard%20for%20innhold%20og%20kvalitet%20i%20langtidshjem.pdf>

treningsgrupper. Flere bydeler har også dagrehabilitering. Som et forsøk har bydelene også delt ut brodder og sandsekker for å forebygge fall.

Senter for fagutvikling og forskning/Utviklingscenteret for sykehjem og hjemmetjenester i Helseetaten er en arena for fagutvikling, forskning og innovasjon, og skal bidra til kvalitetsutvikling i byens helse- og omsorgstjenester.

Innsatsområde 5. Sammenheng i tjenestene

- Den enkeltes behov
- Avlastning og støtte til pårørende
- Færre å forholde seg til og økt kontinuitet
- Mykere overganger mellom eget hjem og sykehjem
- Planlagte overganger mellom kommuner og sykehus

Status Oslo kommune:

I Oslo kommune skal hjemmebaserte helse- og omsorgstjenester utføres etter tillitsmodellen. Hovedtrekkene i tillitsmodellen er mindre og tverrfaglige team hvor ansatte får større ansvar. Oslo kommune har besluttet at *Behovsstyrt bemanning* (BOB) skal brukes i alle kommunale sykehjem, bydelenes kommunal hjemmesykepleie og tjenester til utviklingshemmede. BOB innebærer at alle brukere skal ha en tjenesteansvarlig og at brukere med omfattende behov skal ha en primærkontakt. Dette skal bidra til riktig kompetanse i daglig oppfølging av brukere.

Arbeidet med heltidskultur er et prioritert område. Det arbeides kontinuerlig for å få til flere faste, hele stillinger slik at våre brukere skal få færrest mulig ansatte å forholde seg til. Det prøves ut ulike arbeidstidsordninger slik at vi kan finne fram til gode løsninger for både brukere og ansatte. Våre virksomheter følges opp og måles på heltidsarbeidet.

Oslo kommune har vedtatt en Oslostandard for pårørendearbeid. Pårørende skal møtes med et velfungerende og forutsigbart pårørendesamarbeid, slik at belastningene reduseres. Et godt pårørendesamarbeid vil også ha stor betydning for brukernes livskvalitet og bedring.

Tre bydeler, Kommunal akutt døgnetenhet og et helsehus har sammen med medisinsk klinikk ved Ullevål sykehus deltatt i læringsnettverk for gode pasientforløp i regi av KS. Det er utarbeidet sjekklister for å sikre overganger mellom tjenestene. Det er nødvendig å forenkle og digitalisere disse før arbeidet utvides. Bydelene jobber uavhengig av dette med gode overganger og samhandling mellom tjenestene.

Erfaringsdeling

Oslo kommunes ansatte deltar i ulike fagnettverk og læringsnettverk. Under implementeringen av Aldersvennlig Oslo – Leve hele livet vil nettverk være en god arena for samarbeid, erfaringsutveksling og deling mellom bydeler, etater og øvrige virksomheter. Ved bruk av nettverk er det enklere å nå ut med målrettet informasjon. Å samle ulike nettverk på tvers av virksomheter og sektorer stimulerer til erfaringsdeling, samskaping og innovasjon. Læringsnettverk er et pedagogisk rammeverk for å spre god praksis på tvers av profesjoner, enheter og organisasjoner. Denne metoden blir brukt når det er hensiktsmessig.

Møter med organisasjoner, råd, bydeler og etater

Det har vært avholdt møter med organisasjoner som representerer eldre og de sentrale rådene¹³. Organisasjonene og rådene har fått informasjon om reformen og de har fått mulighet til å komme med innspill til hva Oslo kommune bør prioritere i det videre arbeidet med Aldersvennlig Oslo-Leve hele livet.

¹³ Det er gjennomført møter med følgende organisasjoner og råd:

FRI – foreningen for kjønns- og seksualitetsmangfold, Seniornett, Pensjonistforbundet Senior Norge, Rådet for kjønns- og seksualitetsmangfold, Rådet for funksjonshemmede Det sentrale eldrerådet, Rådet for flerkulturelle minoriteter.

Organisasjonene og rådene vektla tiltak som bidrar til å redusere ensomhet, isolasjon og det digitale gapet. Eldre er ikke en homogen gruppe og møteplassene være utformet slik at de imøtekommer deres ulike behov. Vold og overgrep mot eldre er alvorlig, og eldre bør være kjent med hvor de kan søke hjelp. Videre må eldre i større grad sees på som en ressurs og få muligheter til å påvirke når nye tjenester og tilbud skal utvikles. Virksomhetene i Oslo kommune må samarbeide med eldre om å iverksette forebyggende tiltak som skal bidra til gode og trygge lokalmiljøer. Universell utforming, flere benker og bedre belysning ble framhevet som viktig. Kunnskap om ulike kulturer, religioner, samt seksuell legning må økes i helse- og omsorgssektoren. Det ble poengtert at eldre selv har et ansvar for å legge til rette for at en god alderdom.

Utvidelse av Ruter aldersvennlig transport til alle bydeler og at det bør være mulig å kjøre på tvers av bydelene ble framhevet.

Bydelene, Sykehjemsetaten og Helseetaten har gitt innspill til hvilke innsatsområder de mener at kommunen bør prioritere. Flere poengterte at innsatsområdene bør sees i sammenheng og at det derfor er vanskelig å fremheve noen innsatsområder framfor andre. Tilbakemeldingene viser at ingen innsatsområder fremheves særlig framfor andre.

Kommuneplanens samfunnsdel (etter § 11-2 i plan og bygningsloven).

Som nevnt innledningsvis må kommunens arbeid med *Aldersvennlig Oslo-Leve hele livet* synliggjøres i kommuneplanen og andre sentrale planer. Økningen i antall eldre er belyst i kommuneplan for Oslo. Her framkommer det at i tillegg til at antall eldre øker mot 2040 vil det også bli færre i arbeidsfør alder. I planen gis det føringer på hvordan Oslo kommune skal møte økningen i antall eldre voksne. Det skal satses videre på å utvikle Oslo som aldersvennlig by. Universell utforming, velferdsteknologi og brukerrettede digitale tjenester er tiltak som iverksettes for å møte økningen i antall eldre.

Dagens eldre voksne er sprekere enn tidligere, men mange av de eldste vil ha behov for hjelp. Det vil være behov for flere institusjonsplasser, men også varierte boløsninger fordi flere ønsker å bo hjemme lenger. I kommuneplanen poengteres det at Oslos innbyggere stort sett har gode levekår, men det er allikevel store forskjeller mellom bydelene og delområder i bydelene. Levekårsforskjellene bidrar til økte helseutfordringer og forskjeller i levealder. Tiltak for å motvirke dette er derfor viktig.

Informasjon og implementering av reformen

Oslo kommune er allerede godt i gang med informasjon om og implementering av reformen. Informasjon er gitt i relevante lederfora og både Utviklingssenteret for sykehjem og hjemmetjenester og Byrådsavdeling for helse, eldre og innbyggertjenester har gjennomført flere seminarer om temaer som faller inn under de ulike innsatsområdene i reformen. Hovedvekten av implementeringen vil skje etter at denne saken er behandlet i bystyret. Det er også i tråd med den nasjonale planen for gjennomføring av reformen.